Oikeusministeriö Neuvostoraportti EU/7/2023-OM-81

Lahtinen Päivi 30.11.2023

OSA; oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 8.-9.6.2023; neuvostoraportti, oikeusasiat

Kokous

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 8.-9.6.2023, oikeusasiat

Neuvosto hyväksyi yleisnäkemykset koskien direktiiviehdotuksia ihmiskaupan torjunnasta ja ehkäisystä, varojen takaisinhankinnasta ja menetetyksi tuomitsemisesta, naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjunnasta, pakoterikoksista sekä SLAPP-kanteista. Neuvoston keskustelun tuloksena julkaistiin lisäksi puheenjohtajan päätelmät koskien LGBTI-henkilöiden turvallisuutta EU:ssa 25 maan tuella.

Ministerit keskustelivat ja jakoivat tietoja kansallisista toimenpiteistä EU:n rajoittavien toimenpiteiden rikkomusten havaitsemiseksi, tutkimiseksi ja syytteeseen asettamiseksi liittyen Venäjän Ukrainaan kohdistamaan hyökkäykseen. Keskustelussa nousi esiin parhaiden käytäntöjen vaihtamisen tärkeys, sekä tarve jatkaa Eurojustin ja Europolin tukea kansallisille viranomaisille.

Työlounaalla ministerit keskustelivat toimista, joilla järjestäytynyttä rikollisuutta voidaan torjua samalla turvaten perusoikeuksien toteutuminen.

Lisäksi saatiin tilannekatsaus Euroopan syyttäjäviraston EPPO:n toiminnasta, jonka toimivallan laajentamisesta on herännyt keskustelua usean jäsenmaan aloitteesta, sekä EU:n liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

Direktiivi strategisten häirintätarkoituksessa nostettujen kanteiden torjumisesta (”SLAPP-kannedirektiivi”)

Puheenjohtajan alustuksessa kuultiin yleisnäkemyksestä (9263/23) sekä neuvottelujen kulusta, joissa oltiin pyritty löytämään tasapaino erityisesti siviilimenettelyn väärinkäytön estämisen ja oikeussuojan saatavuuden välillä. Keskustelussa enemmistö jäsenmaista kiitti ehdotuksen sisältöjä, ja puheenjohtaja totesi direktiivin onnistuvan tavoitteessaan tarjota suojaa toimittajille ja ihmisoikeuksien puolustajille pelottelulta ja hiljentämiseltä.

Myös komissio piti tärkeänä, että direktiivillä kyetään suojaamaan demokratiaa ja sananvapautta, ja Euroopan parlamentin kannanmuodostuksen myötä trilogineuvottelut voidaan aloittaa. Komission näkökulmasta perusteettomien kanteiden kitkemiseksi olisi voinut löytyä tiukempia keinoja muun muassa säilyttämällä joitain alkuperäisen ehdotuksen sisältämiä oikeussuojakeinoja, kuten vahingonkorvauksia koskeva säännös. Keskustelussa jäsenmaat olivat ehdotetun kompromissitekstin kannalla, osa toivoi kunnianhimoa jatkoneuvotteluissa. Osassa jäsenmaista oltiin jo aloitettu kansallinen lainsäädäntöprosessi, osa kertoi tavoitteenaan olevan vähimmäisharmonisaatiota pidemmälle menevä lainsäädäntö.

Lisäksi komissaari muistutti SLAPP-kanteita koskevasta suosituksesta, joka annettiin samanaikaisesti direktiiviehdotuksen kanssa. Suositus koskee sekä kansallisia että rajat ylittäviä menettelyjä (ml. siviili-, hallinnolliset ja rikosmenettelyt). Komissaari muistutti jäsenvaltioita suosituksen toimeenpanosta.

Direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta

Puheenjohtaja totesi, että direktiivi oli yksi ensimmäisistä rikosoikeusalan direktiiveistä Lissabonin sopimuksen jälkeen. Ehdotuksen tavoitteena on lisätä pyrkimyksiä rikosmuodon torjumiseksi. Puheenjohtaja painotti tärkeimpänä säännöksenä ihmiskaupan uhrin palvelujen käytön kriminalisointia, sekä pakkoavioliiton ja laittoman

lapseksiottamisen lisäämistä hyväksikäyttömuotoihin.

Komissio piti hyvin tärkeänä yleisnäkemyksen (9313/23) saavuttamista. Suurin osa uhreista on naisia ja suurin osa ihmiskauppaan syyllistyvistä on eurooppalaisia. Ilmiötä on torjuttava tehokkaammin näillä uusilla säännöksillä.

Puheenvuoroja ei käytetty.

Direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta

Puheenjohtaja alusti direktiiviehdotuksen ja yleisnäkemyksen (9305/23 + ADD 1-2) perusteista sekä ajankohtaisista tilastotiedoista Euroopan unionissa tapahtuvasta häirinnästä. Erityistä huomiota kiinnitettiin verkkorikollisuuteen ja sukuelinten silpomisen kriminalisointiin tähtäävään sääntelyyn, jotka ovat merkittävä askel sukupuoleen perustuvan väkivallan torjumisessa. Lisäksi puheenjohtaja painotti, että teksti vahvistaa uhrien oikeuksia sekä tukea ja suojaa koskevia säännöksiä. Neuvoston kanta keskittyy oikeusperustaan ja käsitelty yleisnäkemys on puheenjohtajan mukaan erinomainen perusta jatkotyölle.

Komissio totesi direktiiviehdotuksen edistävän unionin sitoutumista Istanbulin yleissopimuksen velvoitteisiin. Komissio painotti puheenvuorossaan tarvetta jatkotyöstöön tulevissa kolmikantaneuvotteluissa. Komission lisäksi myös jäsenmaista kuultiin pahoittelua erityisesti raiskauksen kriminalisointiin, suostumuksen puutteeseen perustuvan artiklan poistosta. Suomi viittasi omassa puheenvuorossaan omaan kansalliseen suostumus-perusteiseen lainsäädäntöön. Lisäksi Suomi nosti esiin, että on tärkeää huolehtia tarkasta oikeusperustasta ja sääntelystä erityisesti verkossa tapahtuviin rikoksiin liittyen.

Direktiivissä käytetystä kielestä ja termeistä käytiin paljon keskustelua. Kaikki jäsenvaltiot ovat sitoutuneita direktiivin tavoitteisiin, ja valtaosa jäsenvaltioista kiitti direktiivin oikeusperustan huomioimista sekä yleisnäkemystä.

Direktiivi unionin rajoittavien toimenpiteiden rikkomiseen liittyvien rikosten ja seuraamusten määrittelystä

Puheenjohtaja totesi yleisnäkemyksestä (9312/23) alustaessaan, että direktiivi on puheenjohtajamaan tärkeimpiä hankkeita Ukrainan sodan sekä pakotepakettien vuoksi. Direktiivin oikeusperusta luotiin viime vuonna laajentamalla SEUT 83(1) artiklan sisältämää EU-rikoslistaa. Ehdotus annettiin loppuvuodesta 2022 ja jäsenvaltiot ovat alusta asti tukeneet täysin ehdotuksen tavoitteita.

Komission puheenvuoro oli puheenjohtajan kanssa hyvin samansuuntainen, mutta toivoi erityisesti toimeenpanoaikataulun aikaistamista sekä ennakoivaa sääntelyä ja tehokasta toimeenpanoa jäsenmailta. Tässä yhteydessä nousi esiin myös keskustelu EPPOn mandaatin laajentamisesta.

Keskustelua ei virinnyt aikataulun kiirehtimisen tukemisen lisäksi.

Direktiivi varojen takaisinhankinnasta ja menetetyksi tuomitsemisesta

Puheenjohtaja alusti yleisnäkemyksen (9314/23) keskustelua toteamalla tarpeen puuttua järjestäytynyttä rikollisuutta rahoittaviin tulovirtoihin. Teknisen luonteensa vuoksi esitystä on hiottu pitkään. Puheenjohtaja nosti esiin saavutetusta sovusta erityisesti selittämättömän varallisuuden menetetyksi tuomitsemisen, joka antaa mahdollisuuden konfiskaatioon, vaikka varojen yhteyttä täsmällisesti tiettyyn yksittäiseen rikokseen ei voida näyttää tai tuomiota ei ole. Esityksessä on myös varmistettu vahvat oikeussuojakeinot menettelyjen kohteena oleville henkilöille. Direktiivi on tärkeä myös pakoterikosten kannalta. Kolmikantaneuvottelut käynnistetään jo seuraavalla viikolla.

Komissio kiitti kunnianhimoista ehdotusta ja erityisesti selittämättömän varallisuuden takavarikoinnin merkitystä uutena elementtinä sääntelyssä. Direktiivi tulee torjumaan niin järjestäytynyttä rikollisuutta kuin korruptiota.

Vain muutama puheenvuoro pidettiin. Suomi painotti, että jatkoneuvotteluissa olisi kiinnitettävä huomiota riittävään kansalliseen liikkumavaraan rikostuomiosta riippumattomien menettämisseuraamusten osalta, kattavien oikeussuojakeinojen turvaamiseen sekä konfiskoitujen varojen sosiaalisen uudelleenkäytön vapaaehtoisuuteen.

Päätelmät LGBTIQ-henkilöiden turvallisuudesta Euroopan unionissa

Puheenjohtaja kiitti jäsenvaltioita päätelmätekstiä varten tehdystä työstä. Komissio toi esiin tilastotietoa lgbtiq-

henkilöiden kohtaamasta ahdistelusta ja väkivallasta, joka on laajamittaista koko unionissa. Suomi painotti, että sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuvaan syrjintään, vihapuheeseen ja maalittamiseen on suhtauduttava vakavasti. Suomi tuki päätelmiä ja sitä, että EU:n tulisi yhtenä rintamana suojella seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten oikeuksia. Keskustelun päätteeksi puheenjohtaja ilmoitti, että teksti julkaistaan puheenjohtajan päätelminä (asiakirja 9942/23) 25 valtuuskunnan tuella.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan: tutkinta ja syytteeseenpano EU:n rajoittavien toimenpiteiden rikkomisesta

Puheenjohtajan johdolla keskusteltiin asiakirjan 9315/23 pohjalta Venäjän hyökkäykseen liittyvistä EU:n rajoittavista toimenpiteistä ja niiden rikkomisesta johtuvista tutkinnoista ja syytteistä.

Jäsenvaltiot jakoivat tietoja sekä hyviä käytäntöjä viranomaisten tutkinta-, syyteharkinta- ja tuomioistuinasioista pakotteiden rikkomiseen liittyen. Omia kokemuksiaan jakoi lähes kaikki jäsenvaltiot, lisäksi näkemyksistään ja tekemästään yhteistyöstä kertoi komissio lisäksi Eurojust ja Europol.

Suomi kiitti tärkeän aiheen ottamista agendalle. Suomi totesi, että pakotteiden rikkominen tai sen yrittäminen on kriminalisoitu Suomessa, mutta näytön saaminen on tutkinnoissa joskus haastavaa. Viranomais- ja kansainvälisen yhteistyön merkitystä korostettiin monessa puheenvuorossa. Myös EPPO:n toimivallan laajentaminen pakotteiden rikkomiseen nousi aiheeksi.

Muut asiat

- Puheenjohtaja informoi neuvostoa käsiteltävän olevista lainsäädäntöehdotuksista (12 kpl) asiakirjan 9877/23 pohjalta. Komissio kommentoi neuvotteluaikatauluja ja hankkeiden priorisointia.
- Lounaskeskustelu käsitteli järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa, tehokasta tutkintaa, perusoikeusnäkökulmaa sekä näiden tasapainon edistämistä.
- Euroopan syyttäjäviraston EPPOn pääsyyttäjä antoi neuvostolle tilannekatsauksen EPPOn toiminnasta (7065/23).
- Puheenjohtaja antoi neuvostolle tilannekatsauksen EU:n liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen (9292/23).
- Puheenjohtaja antoi tiedoksi EU:n ja Yhdysvaltojen oikeus- ja sisäasiainministerien kokouksen, joka pidettiin Tukholmassa, 20. ja 21. kesäkuuta 2023.
- Annettiin tiedoksi Riikassa 11.syyskuuta 2023 pidettävä Euroopan neuvoston oikeusministereiden konferenssi.
- Komissio antoi tiedoksi ajankohtaisia tietosuojaa koskevia kansainvälisiä sopimusjärjestelyitä.
- Komissio antoi tiedoksi Oikeusalan tulostaulun 2023, joka toimii pohjana oikeusvaltioraportille.
- Annettiin tiedoksi Ljubljanassa 15.-26.5.2023 pidetty keskinäistä oikeusapua koskevan yleissopimuksen hyväksymistä käsittelevä diplomaattikokous.
- Seuraava puheenjohtajavaltio Espanja esitteli työohjelmaa neuvostolle.
- Komission johdolla käytiin lyhyt ajatusten vaihto EU-oikeuden ensisijaisuudesta.

Suomen edustajat

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson ja virkamiesvaltuuskunta